

Порівняльна характеристика міжособистісних взаємин дітей у різних умовах життєдіяльності

*Луцький інститут розвитку людини університету "Україна" (м. Луцьк),
Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із важливих чинників, що впливають на формування дитини у сім'ї, є певні взаємини, відповідний стиль сумісної життєдіяльності всіх її членів. Теорією і практикою доведено, що сім'я за структурою, функціями та іншими ознаками є специфічною виховною інституцією. По-перше, сім'я – це спільність близьких і рідних людей, зайнятих різноманітними видами діяльності і спілкування, які переважно спрямовані на створення життєво необхідних цінностей. По-друге, як усякий колектив, сім'я може успішно функціонувати, розвиватися лише за наявності у її членів спільних інтересів, усвідомлюваних цілей. По-третє, сім'я, життєдіяльність якої будується відповідно до провідних принципів суспільної моралі, відзначається рівноправністю усіх її членів, незалежно від їхнього віку і статі, від істотних відмінностей у обов'язках, що зумовлюються можливостями кожного, а також конкретною роллю і статусом, які випливають із організаційної структури сім'ї [1; 2].

Ставлення батьків до дітей визначається, передусім, двома основними чинниками – любов'ю і соціальним обов'язком. Лише за розумного поєднання любові та соціально-моральної відповідальності за виховання своїх дітей можливе успішне формування в сім'ї повноцінної особистості. Надмірна, сліпа любов до дитини, потурання її примхам стають особливо небезпечними, коли поєднуються з безсердечністю чи байдужістю батьків до інших членів родини, зокрема, до своїх батьків, або, як це подекуди буває, до старших сина чи доньки.

Аналіз науково-методичних праць свідчить, що питання співпраці сім'ї та школи були в центрі уваги багатьох педагогів та психологів. У дослідженнях розкриті найпоширеніші форми співпраці сім'ї та школи (виступи вчителів на батьківських зборах, лекції, бесіди, проведення відкритих уроків, фізкультурно-оздоровчі заходи із залученням батьків, спортивні вечори) [3; 4].

Мета дослідження полягає у визначенні стану міжособистісних взаємин дітей 7–12 років у різних умовах життєдіяльності.

Методика дослідження. Дослідження було проведено за методикою Рене Жиля, яка дозволяє виявити конфліктні зони у системі міжособистісних стосунків дитини, одночасно даючи можливість вплинути на ці стосунки і цим самим відіграти певну роль у подальшому розвитку особистості дитини. Проективна візуально-вербальна методика Рене Жиля складається із 42 завдань, серед яких 25 картинок із зображенням дітей або дітей і дорослих. Дитина, розглядаючи малюнок, відповідає на поставлені запитання, показує вибране ним для себе місце на зображеній картинці, розповідає, як би вона повела себе в тій чи іншій ситуації, або обирає один із перерахованих варіантів поведінки. Під час дослідження, щоб уточнити ту чи іншу відповідь, ми додатково ставили запитання до дитини, дізнавалися про певні тонкощі при виборі тієї чи іншої відповіді. Обов'язково дізнавалися про реальний склад сім'ї, а також цікавилися, хто ті люди, які намальовані, але не позначені на картинках.

Психологічний аналіз, що характеризує систему особистісних стосунків дитини, отриманий за допомогою методики, можемо умовно поділити на дві великі групи змінних:

а) змінні, що характеризують конкретно-особистісні стосунки дитини з іншими людьми: ставлення до матері; ставлення до батька; ставлення до матері і батька разом; ставлення до братів і сестер; ставлення до бабусі, дідуся та інших родичів; ставлення до друга (подруги); ставлення до вчителя;

б) змінні, що характеризують особливості самої дитини: допитливість; прагнення до спілкування у великих групах дітей; прагнення до лідерства у групах дітей; конфліктність, агресивність; реакція на фрустрацію; відчуття самотності.

При обробці та інтерпретації даних поряд із кількісними оцінками ми отримали важливу інформацію як під час проведення дослідження, так і за допомогою додаткових запитань і бесід з дітьми, які брали участь у дослідженні.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження встановлено, що діти, які займаються в спортивній школі з плавання, є менш конфліктними щодо до своїх однолітків та власних батьків порівняно з дітьми з неблагополучних сімей (табл. 1).

Таблиця 1

Ставлення дітей до оточуючих

Ставлення	Вид школи					
	загальноосвітня школа		школа-інтернат		спортивна школа	
	д	х	д	х	д	х
Мама	40,5	39,5	45,8	41,6	32,5	29,6
Таго	16,7	22	10,8	16,2	15,0	19,7
Батьки разом	41,8	46,2	25,3	35,0	32,2	34,5
Брат, сестра	36,0	25,5	25,4	24,7	22,1	21,2
Бабуся, дідусь	10,4	12,7	9,2	5,0	8,5	12,3
Друзі	13,2	9,2	7,4	8,1	17,1	15,6
Вчитель, вихователь	7,9	8,1	3,3	1,8	7,0	8,2

Аналіз результатів і індивідуальна робота з дітьми дають підставу стверджувати те, що діти-спортсмени є більш поступливими і менш агресивними.

На нашу думку, такий момент є дуже важливим у становленні особистості дітей. Ми вважаємо, що заняття спортом серед дітей-підлітків особливо сприяє зменшенню правопорушень особливо серед хлопчиків. Діти з неблагополучних сімей мають дещо вищий показник конфліктності (табл. 2).

Таблиця 2

Розвиток особистісних рис дітей

Показник	Вид школи					
	загальноосвітня школа		школа-інтернат		спортивна школа	
	д	х	д	х	д	х
Допитливість	51	56,6	43,6	42,2	52,1	54,1
Комунікабельність	28,2	16,3	45,6	36,8	41,0	35,1
Лідерство	23,0	25,8	7,0	28,4	24,5	29,9
Конфліктність	9,2	20,6	20,8	26,8	32,6	18,9
Фрустрація	19,6	10,5	16,3	14,8	14,8	11,2
Одинокість	14,9	19,7	14,0	17,0	10,7	11,9

Наступною особистісною характеристикою, що особливо вирізняє дітей, які займаються спортом, є низький рівень відчуття самотності дітей

7–12 років у власній сім'ї. Ми дізналися, що заняття спортом допомагає дітям краще адаптуватися в навколишньому середовищі й тим самим краще почуватися у власній сім'ї порівняно з дітьми з неблагополучних сімей, де відчуття самотності значно вище.

Ці результати доводять, що діти в сучасних сім'ях дуже часто відчувають себе покинутими й самотніми. Причиною такого становища є конфлікти між батьками, що безпосередньо відображаються на найменших членах родини. Значна різниця в показниках простежується в повних благополучних сім'ях, де діти відвідують позашкільний дитячий спортивний заклад.

За допомогою тесту ми виявили місце вчителя в житті дитини-школяра. Провівши аналіз нашого дослідження, встановили, що вчителі впливають на життя дітей.

Зокрема, для дітей з неблагополучних сімей, які більшість свого часу проводять у стінах школи, вчителі постають у ролі "батьків". Вони допомагають дітям вирішити ту чи іншу життєву ситуацію, дають поради, якщо це необхідно. Іншу ситуацію ми бачимо у благополучних сім'ях, де діти відвідують дитячий спортивний заклад. Стає зрозумілим, що провідну роль у житті дітей відіграють батьки. Ця ситуація, на нашу думку, є природною, оскільки батьки повинні бути близькими для своїх дітей не лише за своєю природою, але й близькими в духовному розумінні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження свідчать, що у сім'ях діти по-різному ставляться до батьків і своїх близьких. Переважна більшість хлопчиків і дівчаток уявляють своїх батьків в єдності. Авторитет батька в повних сім'ях є набагато вищий, ніж у неповних. Діти-одиначки потребують частішого спілкування з матір'ю, ніж діти з багатодітних сімей,

проте братиків і сестричок особливо цінують у багатодітних сім'ях. Діти, які займаються в спортивній школі, є менш конфліктними, агресивними щодо своїх однолітків. Значно менший відсоток респондентів почувають себе покинутими і самотніми.

Подальших досліджень потребують питання взаємозв'язку міжособистісних відносин дітей та навчальної успішності.

Література

1. Алексєнко Т. Ф. Педагогічні проблеми молоді сім'ї: Навч. посіб.– К.: ІЗМН, 1997.– 190 с.
2. Афанасьєва Т. М. Семья: Пробное учеб. пособ. для учащихся сред. учеб. завед.– М.: Просвещение, 1986.– 224 с.
3. Корнієнко С. М. Педагогічні основи фізичного виховання молодших школярів у системі “родина – школа”: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07.– Т., 2001.– 19 с.
4. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л. М. Проколієнко.– К.: Рад. шк., 1989.– 608 с.

Анотації

У статті подана порівняльна характеристика міжособистісних взаємин дітей у різних умовах життєдіяльності. Встановлено, що діти, які займаються в спортивній школі, є менш конфліктними, агресивними щодо своїх однолітків. Значно менший відсоток респондентів почувають себе покинутими і самотніми.

Ключові слова: міжособистісні відносини, психологічний аналіз, обробка даних.

В статье подана сравнительная характеристика межличностных отношений детей в различных условиях жизнедеятельности. Доказано, что дети, которые занимаются в спортивной школе, менее конфликтны, агрессивны по отношению к своим сверстникам. Значительно меньший процент респондентов чувствуют себя брошенными и одиночными.

Ключевые слова: межличностные отношения, психологический анализ, обработка данных.

This article illustrates the comparative characteristics of the children's relations in different living conditions. It was found that the children involved in the school training programs are less aggressive and intolerant towards their peers. The rate of such children feeling lonely is considerably lower.

Key words: interpersonality relations, psychological analysis, treatment of information.